

Konstrukce omezenými prostředky a geometrické aproximace

Přesnost geometrických konstrukcí

In: Václav A. Hruška (author): Konstrukce omezenými prostředky a geometrické aproximace. (Czech). Praha: Jednota českých matematiků a fyziků, 1940. pp. 32–37.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/405493>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků

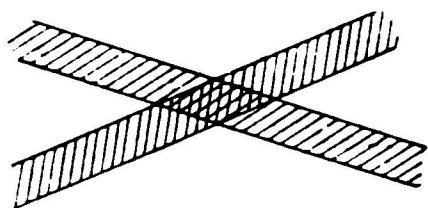
Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

PŘESNOST GEOMETRICKÝCH KONSTRUKCÍ.

3.1. Pravidla Wienerova. Body na nákresně jsou vždy realizovány jako průsečíky čar konečné šířky. Takové dvě čáry nemají nikdy společný jediný bod, nýbrž celou část roviny přibližně tvaru rovnoběžníka, v obr. 29 nadměrně zvětšeného a dvakrát šrafovaného. Tím vznikne jistá neurčitost ve vedení přímky, nakreslené podle pravítka

Obr. 29. Zvětšené okolí průsečíku dvou narýsovaných různoběžek.

určitost průsečíku spojnice AB a přímkou q_2 , vyjádřená úsečkou EF .

přiloženého ke dvěma takto daným bodům. V obr. 30 jsou přímkami p_1 a p_2 naznačeny krajní možnosti v nesprávném sestrojení spojnice bodů A, B . Vidíme, že neurčitost jejího průsečíku s přímkou q_1 , vyjádřená úsečkou CD , je menší než neurčitost průsečíku spojnice AB a přímkou q_2 , vyjádřená úsečkou EF .

K omezení těchto nepřesností v konstrukci doporučuje Wiener¹⁾ zachovávat následující pravidla:

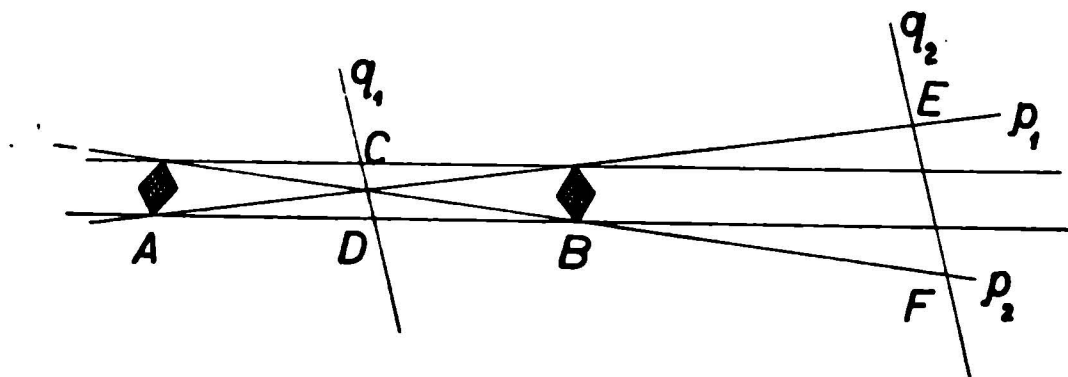
a) Má-li spojnice a bodů A, B v celém svém průběhu býti nakreslena pokud možno přesně podle pravítka přiloženého k oběma bodům, jest nutno zvoliti je navzájem co nejdále.

b) Má-li průsečík P přímek a, b býti určen pokud možno bezpečně, jest obě přímky určiti body, které leží blízko průsečíku P .

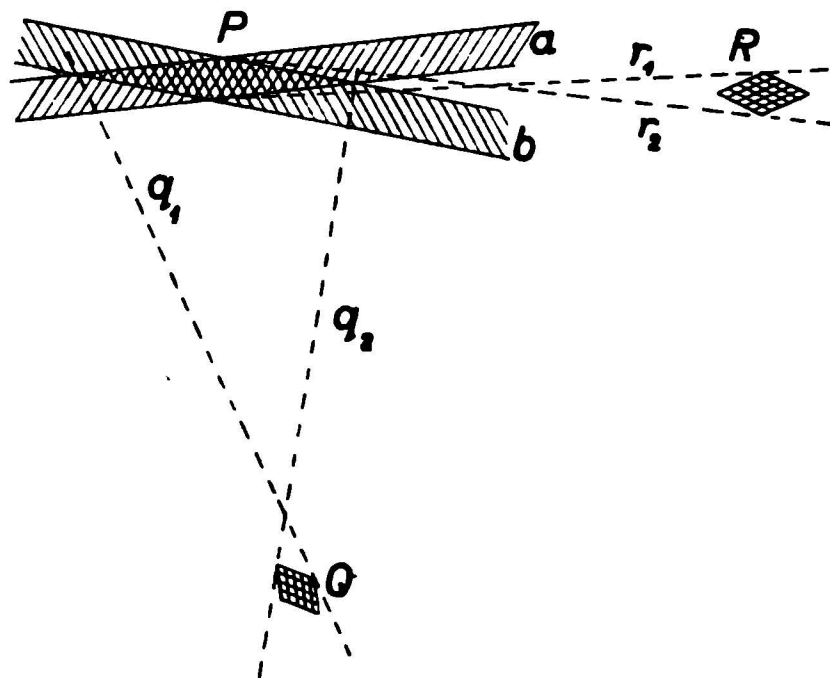
Rovnoběžník, společný dvěma čarám a, b konečné šířky, jest velmi protáhlý, protínají-li se obě čáry pod velmi malým úhlem (obr. 31). Spojnice průsečíku P takových

¹⁾ Darstellende Geometrie, Leipzig (1884), 1. sv., str. 190.

dvou čar s dalším bodem Q , který leží v tupém úhlu jimi sevřeném, je spojnice velmi nepřesná, jak ukazují obě krajní možnosti q_1, q_2 . Naproti tomu spojnice P s bodem R uvnitř

Obr. 30. Narýsované spojnice dvou bodů ve zvětšení.

Obr. 31. Zvětšené okolí průsečíku dvou narýsovaných různoběžek, které svírají malý úhel.

ostrého úhlu čar a, b , je mnohem bezpečnější, neboť obě krajní možnosti r_1 a r_2 svírají teď malý úhel.

Protínají-li se čáry konečné šířky přibližně kolmo, rovnoběžník jim společný je blízký čtverci. Jeho spojnice s libovolným bodem roviny je určena přibližně stejně přesně.

c) Má-li se užití průsečíku P čar a, b k nakreslení dalších přímek, mají se obě čáry protínati přibližně kolmo. Protínají-li se však a, b pod malým úhlem, jejich průsečík P můžeme bezpečně spojití přímkou pouze s body, které leží uvnitř ostrého úhlu obou čar.

Při užívání kružítká dopouštíme se chyby jednak excentrickým zabodnutím jeho hrotu, jednak nesprávně odpíchnutým poloměrem. Prvá chyba je podle Wienera²⁾ průměrně asi 0,012 mm, podle K. Nitze³⁾ asi 0,05 mm.

Druhou chybu můžeme vzítí asi stejnou jako chybu ve vedení přímky podle pravítka, přiloženého k bodu. Podle Nitze³⁾ je to asi průměrně opět 0,05 mm.

d) Nedoporučuje se užívati v konstrukcích kružítká rozevřeného více než 60° , neboť pak pérování jeho hrotu a ramen způsobuje nepřesnost výsledku (Wiener¹⁾). Znovu podotýkáme, že používání pomůcek konstrukce způsobem naznačeným ke konci odst. 1,1 se nedoporučuje pro menší přesnost.

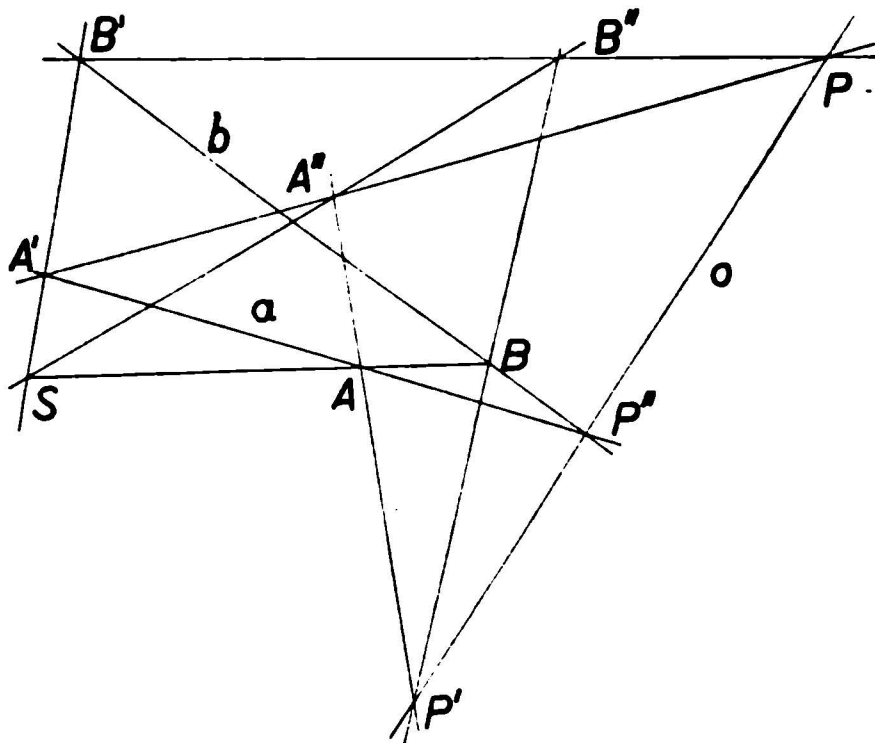
3,2. Úprava základních konstrukcí. V praksi nemáme často prvky konstrukce dány v tak příznivé vzájemné poloze, jak by mělo býti podle uvedených pravidel. Konstrukce s nimi provedené by tedy byly nepřesné. Jest proto nutno znáti, jak musíme změnití běžné konstrukce, jsou-li v nich prvky v nepříznivé vzájemné poloze, abychom obdrželi co možno nejpřesnější výsledky.

a) Buďtež dány dva blízké body A, B (obr. 32). Na jejich spojnici jest najítí vzdálený bod S tak, aby ji bylo možno přesně nakreslití podle pravítka, přiloženého k vzdáleným bodům S, B . Zvolme od bodů A, B dosti vzdálenou úsečku $A'B'$, a průsečíkem

²⁾ Schlömilch Ztschr. 16 (1871), str. 112.

³⁾ Anwendungen der Theorie der Fehler in der Ebene auf Konstruktionen mit Zirkel u. Lineal. (Dissertation Königsberg, 1905).

$P'' \equiv (AA', BB')$ vedme vhodně přímku o . Na ní zvolme body P a P' a sestrojme průsečíky $A'' \equiv (PA', P'A)$ a $B'' \equiv (PB', P'B)$. Podle Desarguesovy věty průsečík $S \equiv (A'B', A''B'')$ leží na AB . Doporučuje se voliti $A'B'$, skoro kolmé na AB . Přesvědčte se, že v obr. 32 kreslíme spojnice bodů vzájemně vesměs vzdálenějších, než A, B , tedy přesnější.

Obr. 32. α) Sestrojení bodu S na spojnici blízkých bodů AB .
 β) Sestrojení spojnice průsečíku P'' přímkou a, b , které se protínají pod ostrým úhlem, s bodem P ležícím v jejich tupém úhlu.

b) Bod P'' je nepřesně určen jako průsečík přímek a, b , které svírají navzájem malý úhel. Jest jej spojití přímkou o s bodem P' , který leží v tupém úhlu obou přímek.

Úlohu řešíme opět konstrukcí v obr. 32. Vhodně voleným bodem S vedme tři přímky, z nichž dvě protínají a v A, A'' a b v B, B' a třetí protíná spojnice $P'A$ a $P'B$ v A'' a B'' . Spojnice $A'A''$ a $B'B''$ protínají se v bodě P , který leží na o , spojující $P'P''$.

extrémů nebude ovšem nejjednodušší konstrukcí, obsahující nejmenší počet uvedených zdrojů nepřesnosti konstrukce. E. Lemoine⁶⁾ první vybudoval v systému nauku o jednoduchosti a přesnosti konstrukcí a nazval ji geometrografií. Její užitečnost s praktického hlediska byla podrobena četným kritikám a pokusům o zlepšení.⁷⁾

---

⁶⁾ Géométrie ou l'art des constructions géométriques. (Paříž Coll. Scientia, No. 18). Viz též heslo geometrografie v Teyssler-Kotyškově Technickém slovníku naučném (IV, 864).

⁷⁾ Viz Adler, cit. kapit. 1., pozn. ⁴⁾, str. 277 a násl.